

Torben K. Nielsen: *Cølibat og kirketugt. Studier i forholdet mellem Innocens III og Anders Sunesen, 1198-1220. Afhandlinger fra Aarhus Universitet. Aarhus Universitetsforlag 1993, 124 sider. Engelsk Summary. Kr. 68.*

Som det fremgår af overskriften er dette et speciale i historie. Det forklarer at teksten er holdt nede på godt 100 sider, at typografien er hvad en PC'er kan klare og at man ikke kan forvente indgående korrekturlæsning eller udtømmende behandling af emnet.

Afhandlingen må absolut regnes for vellykket. Ved hjælp af ret ny litteratur, dels J.M. Brundages bog: »*Law, Sex, and Christian Society in Medieval Society*« Chicago 1987, dels nye værker om pavedømmet i højmiddelalderen og om Innocens III af W. Imkamp og K. Pennington tegnes der en baggrund for hovedopgaven: at undersøge de 10 bevarede breve fra Innocens III og Honorius III der vedrører cølibatskravet. Forfatteren mener at Innocens i højere grad end efterfølgeren kombinerede de pavelige ideer med de konkrete forhold i Danmark (og Sverige, takket være den danske ærkebiskops primat). På Honorius' tid fulgte kurien tilsyneladende mere de almindelige regler. Det vil sige at man krævede cølibat af gejstlige i de højere grader og at præster, diakoner og subdiakoner skulle være født i et af kirken accepteret ægteskab. Det var ikke heldigt hvis faderen var præst og moderen en frille, men værst var det hvis forældrene var lovformeligt gift: konkubiner kunne man lukke øjnene for, men præstekoner måtte afvises. Sådan var teorien, men hvor der var knaphed på uddannede gejstlige kunne man give dispensation, og det gjorde Innocens i flere tilfælde når det var ærkebiskop Anders Sunesøn der skulle træffe den endelige bestemmelse, fordi han havde opnået titlen *legatus ex latere*, d.v.s. i praksis pavens stedfortræder.

Torben K. Nielsen understreger at Anders Sunesøn i sin parafrase af skånske lov omhyggeligt holder sig til det danske forlæg og kun i meget få tilfælde markerer forskellen til den kanoniske ret. Man kunne her have lyst til at uddybe dette emne lidt. Ikke blot holdt Anders Sunesøn sig tæt til den danske formulering, men han kom også med tilføjelser der viste at han meget vel kunne forstå den hjemlige tankegang: Anders Sunesen ansøgte paven om at ophæve en banlysning som en af ærkebispens egne bryder havde pådraget sig ved at lem-læste en præst som var grebet i seng med brydens kone; Innocens imødekom anmodningen til gengæld for en bod og præsten blev sendt i kloster. Denne sag bruger Nielsen til at diskutere Anders Sunesøns syn på forholdet mellem kanonisk ret og sædvaneretten: havde horkarlen været verdslig havde bryden haft ret til at dræbe ham på stedet ifølge skånske ret, siger Nielsen s. 42 med henvisning til kap. 215 og 216 i Parafrasen. Her savner man Anders Sunesøns tilføjelse, at drabet var en retfærdig hævn over den store udåd. Begrebet »retfærdig hævn« er ikke ukendt i kanonisk ret, men i sig selv ukristeligt. Det er en tankegang der ikke var at vente fra en meget from og højtstående kirkens mand. Et modsat eksempel kan man finde i forfatterens brug af Saxos henvendelse til »Andrea« i fortællingen af *Gesta Danorum*. Her ser man til sin overraskelse at Nielsen netop undlader at nævne det mest relevante sted: »Dem, der hengav sig til et ukysk Levned og mer end sømmeligt var fulgte Kødets Lyst, har I ved stadig Formaning og ved at foregaa dem med det mest lysende Eksempel paa Afholdenhed ført tilbage fra blødagtig Svaghed til en hæderligere Tænkemaade, saa det er ikke let at sige, om I har opbygget dem mest med Eders Ord eller med Eders Levned.« (Winkel

Horns oversættelse, s. X) Noblere kunne ingen pave ønske en ærkebiskop omtalt.

Forfatteren har haft den gode ide at sammenligne det danske materiale med det engelske hvor C.R. Cheney sammen med sin kone, Mary Cheney, har udgivet en række breve til England fra Innocens III og behandlet dele af værket i en monografi om emnet (Stuttgart 1976). Det viser sig på baggrund af det lille materiale – der nævnes kun 4 pavebreve til England i denne forbindelse – at problemerne er de samme og løsningerne de samme. Der synes ikke at være tale om en særbehandling af Anders Sunesøn, men måske, materialets lidenhed i mente, af de nordiske lande. En sammenligning med cølibat-breve fra større dele af Europa ville være interessant.

Under alle omstændigheder må man håbe at Torben B. Nielsen vil fortsætte sit fortjenstfulde arbejde med at sætte dansk (og helst også) nordisk lovgivning ind i en europæisk tankegang: både ligheder og forskelle vil være af interesse.

Inge Skovgaard-Petersen

NYERE OG NYESTE TID

Vallø-pergamenter 1356-1713. Et repertorium. København, Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm, 1993. 170 sider. Kr. 50.

Vallø stifts arkiv, nu i sikker havn på Landsarkivet for Sjælland, rummer 122 pergamenter. Det ældste er et skøde på en gård fra 1356. Mest (hele 44 sider) fylder skødet fra 1707, da Vallø blev solgt til Plessen. Nogle bemærkninger om overleveringen savnes, men her kan man ty til repertoriet (2, VIII s. 278-279). Imponerende, at brevene har overlevet Grevefejden (de ældste af dem), svenskekrige samt Vallø's brand 1893, men det fremgår dog, at mange flere er gået tabt.

Rækkefølgen er ikke kronologisk, men følger hovedgårde og bøndergods. Skødet fra 1356 dukker således op s. 75 under Himlingøje. Det skyldes, at udgaven har valgt at følge arkivets eksisterende ordning, der går tilbage til 1790'erne. Klogt nok, men hvorfor har man ikke markeret princippet med en indholdsfortegnelse og nogle overskrifter? Registreringen af hver enkelt pergament virker til gengæld kluntet og optager urimelig plads. Her burde man have skelet til beslægtede udgivelser.

Udgiveren, Jørgen Mikkelsen, som nok kunne have fortjent at få sit navn på titelbladet, har udført et stort arbejde, og at en enkelt henvisning er svipset, skal han ikke klandres for. Frederik I's skøde på Rårise gård er gengivet i Kong Frederik I's Registranter s. 165. Et andet skøde samt et tingsvidne fra 1528 er derimod utrykte, og det samme gælder et interessant mageskifte, udstedt af Roskildebispens 1530. Da de ældre breve alle er trykt i diplomatariet eller repertoriet, havde det været nærliggende at trykke de få, ukendte middelaldertekster in extenso.

Den fremførte kritik angår naturligvis bagateller. Det vigtigste er, at de 122 Vallø-pergamenter præsenteres på en måde, som både lokalhistorikere og forskere vil kunne glæde sig over.

Mikael Veng